

Esteettömyys TTY:ssä 2012–2014

vuonna 2006 vahvistetun esteettömyyssuunnitelman päivitys

Sisällysluettelo

1. Johdanto.....	3
2. Lähtökohdat.....	4
Esteettömyyden määrittely ja lainsäädännön velvoitteet	4
Esteettömyystyön historiaa ja nykyisyyttä TTY:ssä	5
Tahtotila ja tavoitteet	6
Esteettömyystyön jatko ja seuranta	6
3. Esteettömyys TTY:ssä.....	7
Opiskelun ja opetuksen esteettömyys.....	7
Erityisjärjestelyt	8
Tiedotus ja koulutus.....	10
Sähköiset palvelut ja www-sivut.....	11
Tilat ja fyysinen ympäristö	12
4. Toimenpidesuunnitelma 2012–2014.....	13
5. Lue lisää (Lähteet).....	15

1. Johdanto

Esteettömyys TTY:ssä 2012–2014 -suunnitelma toimii sekä Tampereen teknilliselle yliopistolle (TTY) vuonna 2006 laaditun esteettömyyssuunnitelman päivityksenä että laajempaan esteettömyydestä ja erityisesti sen toteutumisesta TTY:ssä kertovana oppaana. Suunnitelmaan on koottu historiatietoja ja nykyisyyttä esteettömyydestä TTY:ssä sekä tietoa esteettömyyden toteuttamisen perusteista. Tavoitteena on, että kaikki esteettömyyden hyväksi tehtävät toimenpiteet ja ohjeet erityisjärjestelyiden saamiseksi löytyvät helposti yksistä kansista. Tämän suunnitelman lisäksi keväällä 2012 tehdään käytännönläheinen opas opettajille ja opiskelijoille, jossa kerrotaan tarkemmin, miten esteettömyyttä voidaan toteuttaa erilaisissa opetustilanteissa ja opiskelussa.

Esteettömyys TTY:ssä 2012–2014 -suunnitelmassa keskitytään opiskelun sujuvoittamiseen TTY:ssä luomalla kaikille tasavertaiset edellytykset opiskeluun. Suunnitelma ei ole henkilökunnan esteettömyysopas eikä perehdytä yksittäisten oppimisvaikeuksien yksityiskohtiin. Tietoa yksittäisistä oppimisvaikeuksista on löydettävissä laajasti esimerkiksi Esteetön opiskelu korkea-asteen oppilaitoksissa (ESOK)-hankkeen oppaista tai nettisivuilta (www.esok.fi). Erityisesti ESOK -hankkeen tuottamat opaslehtiset korkeakouluopiskelijoiden monenlaisuuden huomioimiseen kannattaa vilkaista läpi omaa opetusta suunniteltaessa tai viimeistään ensimmäisen esteettömyystapauksen osuessa kohdalle.

Tampereen teknillisen yliopiston henkilökunnan ja opiskelijoiden toivotaan ottavan huomioon esteettömyyttä edistävät toimintatavat ja -ohjeet omassa toiminnassaan. Esteettömyyttä ei ole vain erilaisten vammaisryhmien ja erilaisten oppijoiden huomioiminen, vaan kaikkien yhteinen TTY, jossa jokaisella on tasavertaiset mahdollisuudet työskennellä ja opiskella. Hyvät, esteettömyyttä tukevat ratkaisut hyödyttävät kaikkia opiskelijoita.

2. Lähtökohdat

Esteettömyyden määrittely ja lainsäädännön velvoitteet

Mitä esteettömyys on?

Kansallisesti puhutaan sekä saavutettavuudesta että esteettömyydestä. Saavutettavuudella tarkoitetaan korkeakouluympäristön ja sen tuottamien palveluiden toteuttamista niin, että ne soveltuvat mahdollisimman monenlaisten ihmisten käyttöön. Saavutettavuus on siis paitsi liikkumista haittaavien fyysisten esteiden puuttumista myös erilaisten tarpeiden huomiointia opetuksessa ja ohjauksessa, oppimateriaalien saatavuutta ja tasavertaista kohtelua. Esteettömyys taas on yksi saavutettavuuden osa-alue. Esteettömyydellä tarkoitetaan fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ympäristön toteuttamista niin, että jokainen voi ominaisuuksistaan riippumatta toimia yhdenvertaisesti muiden kanssa.

TTY:ssä tästä kokonaisuudesta puhutaan esteettömyytenä. TTY:ssä saavutettavuus mielletään helposti ohjelmistotekniikkaan liittyvien käytettävyyden ja hypermedian osa-alueeksi, joten esteettömyyttä pidetään tämän vuoksi selkeämpänä ja kuvaavampana sanana.

Arkielämässä esteettömyyttä on joustava ja motivoiva ympäristö, jonne on helppo tulla ja jossa on helppo toimia. Yliopistossa esteettömyyden tulee olla luonteva osa arkea, joka takaa kaikille tasavertaiset mahdollisuudet toimia, opiskella ja työskennellä sekä kaikille yhdenvertaisesti saavutettavat palvelut. **Esteettömyys koskettaa kaikkia yliopiston opiskelijoita**, mutta erityisen tärkeää se on sekä erilaisille vammaisryhmille että erilaisille oppijoille. Erilaisilla oppijoilla tarkoitetaan sellaisia henkilöitä, jotka eivät pysty käyttämään kapasiteettiaan täydellisesti opiskelussa johtuen esim. lukemis- tai kirjoittamisvaikeudesta, matemaattisesta hahmottamisvaikeudesta, koordinaation tai tilan hahmottamisen vaikeudesta tai tiedonprosessoinnin erilaisuudesta.

Miksi esteetöntä?

Esteettömyys takaa kaikille tasavertaiset mahdollisuudet toimia, opiskella ja työskennellä sekä kaikille yhdenvertaisesti saavutettavat palvelut. Esteettömyystyön tarpeellisuuden ja tärkeyden puolesta on asetettu myös lainsäädännöllisiä veloitteita takaamaan kaikille yhtäläillä saavutettavat mahdollisuudet. Lakeja lukiessa on kuitenkin tärkeää huomata, että kaikki edellä mainitut **mahdollistavat positiivisen erityiskohtelun**.

Suomen perustuslain 6.2 § mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan iän, etnisen tai kansallisen alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden, sukupuolisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Yhdenvertaisuuslaki 20.1.2004/21 puolestaan edistää ja turvaa yhdenvertaisuuden toteutumista ja tehostaa syrjinnän kohteeksi joutuneen oikeussuojaa. Lain mukaan syrjintä on kiellettyä ja koulutuksen järjestäjän (tai työn teettäjän) on tarvittaessa ryhdyttävä **kohtuullisiin toimiin** vammaisen henkilön työhön tai koulutukseen pääsemiseksi, työssä selviämiseksi ja työuralla etenemiseksi. Kohtuullisuutta arvioitaessa otetaan erityisesti huomioon toimista aiheutuvat kustannukset, työn teettäjän tai koulutuksen järjestäjän taloudellinen asema sekä mahdollisuudet saada toimien toteuttamiseen tukea julkisista

varoista tai muualta. Koulutuksen järjestäjien vastuu koskee erityisesti yleissivistävää koulutusta, ammatillista perus- ja aikuiskoulutusta sekä AMK- ja yliopistokoulutusta.

Näiden lisäksi esteettömyyteen pyrkiviä pykälä on löydettävissä myös **YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevasta yleissopimuksesta 13.12.2006**, joka täydentää muita ihmisoikeussopimuksia taaten kaikille vammaisille henkilöille ihmisoikeudet ja perusvapaudet sekä täysimääräisen ja tehokkaan osallistumisen yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa. Suomen **rikoslaki** kieltää syrjinnän terveydentilan perusteella ja **Opetustoimen lainsäädäntö** edellyttää yhdenvertaisten valintaperusteiden soveltamista.

Fyysisen esteettömyyden toteuttamisesta määrätään mm. **Maankäyttö- ja rakennuslaissa sekä -asetuksessa**. Myös **Suomen rakentamismääräyskokoelmasta** löytyy määräyksiä koskien esteetöntä rakentamista.

Esteettömyystyön historiaa ja nykyisyyttä TTY:ssä

Tampereen teknillisessä yliopistossa on syksyllä 2006 vahvistettu esteettömyyssuunnitelma. Suunnitelmassa esteettömyyttä on tarkasteltu liikkumis-, opiskelu- ja työntekomahdollisuuksien näkökulmasta. Esteettömyyssuunnitelma syntyi hallintojohtajan vuonna 2005 asettaman työryhmän aikaansaannoksena. Työryhmän kutsuttuina jäseninä toimivat Opiskelijapalveluiden suunnittelija (pj), Tilapalveluiden tilapalvelupäällikkö sekä ylioppilaskunnan edustaja. Työryhmällä oli mahdollisuus täydentää itseään ja kuulla asiantuntijoita. Vahvistettu esteettömyyssuunnitelma (5 sivua) sisälsi kaksi liitettä koskien TTY:n rakennetun ympäristön esteettömyyttä. Liite 1 (8 sivua) käsitteli tehdyn esteettömyystutkimuksen (asiantuntijana käytetty Arkkitehtitoimisto Lasse Kosunen Oy:tä) havainnot ja rakennetusta ympäristöstä sekä tilajärjestelyistä. Liite 2 (8 sivua) sisälsi TTY:n rakennusten pohjakuvia esteettömyyden näkökulmasta. Alkuperäinen esteettömyyssuunnitelma on luettavissa Tutkassa (TUTKA > Kehittäminen > Yliopiston strategia > [Esteettömyyssuunnitelma](#)).

TTY:n strategiassa 2010–2013 korostetaan yliopiston vahvaa yhteisöllisyyttä sekä vuorovaikutusta, jossa hyödynnetään niin monipuolisia opetusmenetelmiä kuin tieto- ja viestintätekniikkaakin. Strategian korostamat asiat voidaan nähdä tärkeinä, esteettömyyteen tähtäävinä ajatuksina, joiden toteutumiseksi myös esteettömyystyötä ja -tiedotusta TTY:ssä tehdään. Hakijoille TTY:tä mainostetaan ”*Kirkaasti parhaana*”, mikä monen hakijan kohdalla voisi tarkoittaa, että esteettömyys on otettu vakavasti ja toteutuu TTY:ssä vähintään samalla tasolla ellei paremmin kuin muissa yliopistoissa.

TTY:n ohjauksen toimenpidesuunnitelmassa esteettömyys mainitaan niiden toimenpiteiden joukossa, joiden kehittämistyö on jo aloitettu. Jatkoa kuitenkin tarvitaan ja esteettömyyssuunnitelman päivittäminen onkin asetettu Opiskelijapalveluiden vuoden 2011 toimenpiteeksi.

Esteettömyystyötä TTY:ssä tekemään on tällä hetkellä nimettynä Opiskelijapalveluissa oma suunnittelija, esteettömyysyhdyshenkilö. Suunnittelijan työnkuvaan kuuluu seurata esteettömyyden toteutumista TTY:ssä, tiedottaa ja kouluttaa sekä toimia opiskelijoiden ja opettajien tukena ja apuna kaikissa esteettömyyteen liittyvissä tilanteissa.

Esteettömyystyö liittyy vahvasti myös muihin TTY:n toimintoihin.

- TTY:n esteettömyysyhdyshenkilö on nimetty tasa-arvotoimikunnan pysyväksi jäseneksi.
- Esteettömyystyöllä sekä Wiittä Waille -toiminnalla on yhteneväisiä tavoitteita.
- Opiskelijapalveluissa on vuoden 2011 loppuun asti kaksi ESR-hanketta, Opintojen tukeminen ja opetusjärjestelyjen kehittäminen opiskelupolun eri vaiheissa (OTE) ja Ohjauksen ja työelämätaitojen kehittäminen korkea-asteella (OHTY), jotka sivuavat myös esteettömyyttä. OTE-hanke pyrkii erilaisten oppimisvaikeuksien parempaan huomioimiseen ja OHTY keskittyy parantamaan TTY:n ohjauspalveluita mm. lisäämällä tietoutta joustavista opiskelumahdollisuuksista.
- Ajankohtainen opiskelukyky ja sen ylläpitäminen edellyttävät monissa tapauksissa myös esteettömyyden toteutumista.
- Vuonna 2005 voimaan tullut yliopistolaki edellyttää yliopistoja järjestämään ohjauksen niin, että opiskelijoiden on mahdollista valmistua tavoiteajassa. Opintoaikojen rajausta korostaa, että yliopiston on tarjottava opiskelijoilleen mahdollisimman esteettömiä opintopolkuja, jotta tavoitteeksi asetetut valmistumisajat ovat saavutettavissa.

Tahtotila ja tavoitteet

Jo vuonna 2006 TTY:n esteettömyyssuunnitelmassa tavoitteeksi on asetettu, että yliopiston sisällä noudatetaan yhtenäisiä toimintatapoja esteettömyysasioissa. Henkilökunnan sekä opiskelijoiden tulee ottaa huomioon esteettömyyttä edistävät toimintatavat ja -ohjeet. Tämän mahdollistamiseksi tiedotus esteettömyyttä edistävästä toimintatavoista on oltava jokaisen saatavilla ja ohjeet esimerkiksi erityisjärjestelyiden hakemiseksi selkeitä ja helppoja toteuttaa.

TTY on ”kaikkien TTY”, jossa jokaisella opiskelijalla ja henkilökunnan jäsenellä on tasa-arvoiset mahdollisuudet toimia, työskennellä ja opiskella. Esteettömyystyöllä voidaan lisätä joustavuutta opiskeluun. Tavoitteena on yhdenvertainen, motivoiva TTY.

Esteettömyystyön jatko ja seuranta

Esteettömyyssuunnitelma päivitetään jatkossa kolmen vuoden välein ja sen toimintasuunnitelman toteutumista tarkastellaan vuosittain. Esteettömyyssuunnitelma hyväksytään TTY:n johtosäännön mukaisesti. Esteettömyystyötä arvioivat jokapäiväisessä työssään sekä esteettömyysyhdyshenkilö että tilapalveluista esteettömyysasioista vastaava. TTY:n Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustoimikunta arvioi esteettömyyden toteutumista vuosittain. Myös koko yliopistoyhteisöltä toivotaan seurantaan sekä kommentteja esteettömyyden toteutumisesta kampusalueella. Esteettömyystyön budjetointi tehdään yksikötasolla, osana sekä Opiskelijapalveluiden budjettia että Tilapalveluiden budjettia.

Vuonna 2011 suunnitelman päivittämisestä on huolehtinut Opiskelijapalveluiden suunnittelija, esteettömyysyhdyshenkilö. Päivittämisen apuna ovat toimineet Tilapalvelut sekä Viestintäyksikkö. Esteettömyys TTY:ssä 2012–2014 -suunnitelma on toimitettu nähtäväksi sekä kommentoitavaksi ennen hyväksyntäänsä mm. seuraaville tahoille:

- Opiskelijapalvelut -yksikkö
- Viestintäyksikkö
- Tilapalvelut
- TTY
- Muiden yliopistojen esteettömyysasiantuntijat (mm. TY, UEF)

3. Esteettömyys TTY:ssä

Opiskelun ja opetuksen esteettömyys

Opiskelun esteettömyys edellyttää esteetöntä opetusta. Esteitä opintopolulle voi muodostua monista eri asioista, mutta ennen kaikkea esteetön opintopolku ja sen tukitoimet parantavat monella muotoa myös kaikkien opiskelijoiden opiskelun sujuvuutta. Seuraavassa on kerrottu lyhyesti, mistä oppimisen esteet yliopistossa voivat muodostua sekä siitä, mistä tukea opiskeluun sekä opetukseen voi lähteä TTY:ssä etsimään.

Fyysiset esteet: liikunta- ja aistivammat

Ensimmäisenä esteettömyydestä puhuttaessa tulevat yleensä mieleen erilaiset liikunta- ja aistivammat. Vammat voivat olla synnynnäisiä tai seurausta tapaturmasta tai sairaudesta. Yhtälailla vammat voivat olla joko pysyviä tai väliaikaisia. Kaikille on kuitenkin yhteistä, että henkilön toimintakyky on rajoittunut ja tarvittavat apukeinot ovat aina yksilöllisiä. Huomattavaa on, että vamma saattaa vaikeuttaa myös muita toimintoja esim. käsien käyttöä, koordinaatiota, tasapainoa tai jaksamista.

Tilojen ja fyysisen ympäristön vaikutus opiskeluun on korostunut ja onkin tärkeää, että opetustilat ovat mahdollisimman esteettömät. Kuten aina opetuksessa, erityisesti näissä tilanteissa, myös opetusmenetelmät kannattaa miettiä tarkasti. Opiskelijalla saattaa olla käytössä apuvälineitä (esim. pyörätuoli, kuulolaite tai tietokone), ja oppimisympäristön tulisikin mahdollistaa niiden käyttö sekä liikkumiseen että opiskeluun.

Erilaiset oppijat ja oppimisen esteet yliopistossa

Yliopisto-opiskelijoilla voi olla monenlaisia oppimisvaikeuksia. Usein ongelmia ei tunnisteta, sillä saatetaan ajatella, ettei yliopistoon päässeellä voi olla vaikeuksia oppimisessa. Moni yliopisto-opiskelija on kuitenkin niin sanottu erilainen oppija, joka joutuu tekemään ehkä vähän enemmän työtä oppiakseen ja saattaa tarvita oppimisessaan tukea tai erityisjärjestelyjä.

Oppimisvaikeuksien yhteisenä piirteenä on se, että opiskelijan akateemiset saavutukset ovat ristiriidassa oppimiskykyyn, ikään ja lahjakkuuteen nähden. Tavallisimmin esiintyvä ongelma on lukemisen ja kirjoittamisen erityisvaikeus eli lukivaikeus. Lukivaikeus saattaa vaikeuttaa myös esimerkiksi vieraiden kielten tai matematiikan oppimista. Tarkkaavaisuus- ja ylivilkkaushäiriö eli AD/HD sekä Aspergerin oireyhtymä ovat myös yliopisto-opiskelijoilla esiintyviä mahdollisesti oppimista vaikeuttavia tekijöitä.

Toisinaan opiskelua vaikeuttava tekijä ei ole pysyvä, vaan esimerkiksi opiskelijan oma elämäntilanne, jännittäminen, elämänhallinnan tai mielenterveyden ongelmat vaativat hetkellisiä toimenpiteitä opiskelun sujumiseksi.

Opiskelun ja opetuksen tuki

Erilaisten oppijoiden tukemiseksi ja ongelmien tunnistamiseksi TTY:ssä on käytettävissä monenlaisia palveluita:

- opinto-ohjaaja, jonka kanssa voi keskustella silloinkin, kun varsinaisia kysymyksiä ei ole

- opintopsykologi, joka on oppimisen ja motivaation ohella perehtynyt erilaisiin oppimisvaikeuksiin. Opintopsykologi järjestää myös vuosittain lukiseulan ja tarvittaessa tarkemmat lukitestit.
- esteettömyysyhdyshenkilö auttaa, kun ongelmat ovat jo selkiytymässä ja tarvitaan apua opiskelun sujuvoittamiseksi tai erityisjärjestelyiden saamiseksi.

TTY:n neuvontapalvelut on esitelty tarkemmin Navigaattorissa (POP > Opiskelu > Opintojen suunnittelu > Opintoneuvonta - [Navigaattori -esite](#)).

Opettajat toimivat usein myös opiskelijoiden henkilökohtaisina ohjaajina ja opastajina, jolloin opetustaitojen lisäksi tarvitaan myös ohjausosaamista. Opettajan on syytä ottaa opetuksessaan huomioon esteettömyyden perusteet. Opetukseen tukea on mahdollisuus hakea esimerkiksi TTY:n henkilökunnalle vuosittain järjestettävistä koulutuksista ja työpajoista (Tutka > Opetus > [Tukea opettajille](#)). Opettajilla on mahdollisuus ottaa yhtäläillä yhteyttä TTY:n eri neuvontapalveluihin etsiessään ratkaisuja opetus- tai ohjausongelmiinsa.

Erityisjärjestelyt

Opetuksen ja opiskelun järjestelyt ovat keskeisiä yliopisto-opiskeluun liittyviä asioita esteettömyydestä puhuttaessa. Joskus tavanomaiset järjestelyt eivät riitä, vaan opiskelun sujumiseksi tarvitaan erityisjärjestelyitä. Erityisjärjestelyjen toteutuminen TTY:ssä edellyttää opiskelijan omaa aktiivista toimintaa ja asian ottamista esille. Osa järjestelyistä voidaan toteuttaa kaikkia tasapuolisesti hyödyttävinä järjestelyinä, mutta henkilökohtaisten erityisjärjestelyiden ehtona on asiantuntijalausunto. Erilaisen opiskelijan esteitä pyritään poistamaan yhdessä keskustellen ja kuunnellen opiskelijan omaa mielipidettä. **Oppimistavoitteista ei voida joustaa**, jotta jokainen opiskelija saavuttaa vähintään kustakin opintojaksosta vaaditun osaamistason.

Erityisjärjestelyiden sisältö ja toteutus määräytyvät aina opiskelijan erityistarpeiden ja tilanteen mukaan. Ensimmäisellä kerralla henkilökohtaisia erityisjärjestelyitä tarvitsevan opiskelijan tai hakijan tulee esittää lääkärin tai muun asiantuntijan antama selvitys erityisjärjestelyiden tarpeesta. Erityisjärjestelyt voivat koskea valintakoetta, tenttitilanteita tai muita opetustilanteita. Opetuksen lisäksi muihin opetustilanteisiin kuuluvat myös opiskeluun liittyvät neuvonta- ja ohjauspalvelut. Erityisjärjestelyt voivat liittyä **esimerkiksi** seuraaviin seikkoihin

- **koe- ja opetustilanteiden järjestelyt:**
mahdollisuus lisäaikaan lähiopetuksessa, muissa tehtävissä tai tenttitilanteissa
suullinen tehtävien suorittamiseen liittyvä neuvonta
yksilölliset tehtävät niin lähiopetuksessa, harjoitustehtävissä kuin tenttitilanteessakin
vaihtoehtoiset opetuksen muodot ja opetustavat
mahdollisuus parityöskentelyyn
mahdollisuus rauhalliseen tenttitilaan
muut tilajärjestelyt esim. lisävalaistus
- **apuvälineet:**
mahdollisuus tietokoneen tai muun apuvälineen käyttöön
- **materiaalit:**
mahdollisuus saada luentomateriaali esim. sähköisessä muodossa, tavallista suuremmalla fonttikoolla tai etukäteen

- **palvelut:**

mahdollisuus tulkin tai henkilökohtaisen avustajan apuun
lisäneuvonta tai -ohjaus sisältäen mahdollisuuden yksilöllisen aikataulusuunnitelma
laatimiseksi (Henkilökohtaisella opintosuunnitelmalla, HOPS:lla, on merkittävä rooli
esteettömän opintopolun tukena)

Erityisjärjestelyt valintakokeessa

Mikäli hakija tarvitsee erityisjärjestelyjä valintakoepäivänä, hänen tulee toimittaa niitä koskeva kirjallinen hakemus jo hakuvaiheessa DIA-valinnan hakijapalveluihin (Aalto-yliopistossa). Hakemukseen on liitettävä lääkärintodistus tai muun asiantuntijan antama selvitys vamman tai sairauden laadusta ja selvitys toivotuista järjestelyistä. Hakijalle ilmoitetaan hänelle myönnettyistä erityisjärjestelyistä hyvissä ajoin ennen valintakoetta. Lisää mahdollisuuksista erityisjärjestelyihin kerrotaan opiskelijavalintaa koskevassa materiaalissa.

Erityisjärjestelyt opetustilanteissa

Opetustilanteisiin liittyvissä erityisjärjestelyjen tarpeissa opiskelija ottaa yhteyttä ensisijaisesti asianomaiseen opettajaan. Tarvittaessa esteettömyysyhdyshenkilö voi toimia opetusjärjestelyjen suunnittelun tukena.

Erityisjärjestelyt tenteissä

Mikäli opiskelija kokee tarvitsevänsä erityisjärjestelyjä tenteissä, opiskelijan tulee

- ottaa yhteyttä esteettömyysyhdyshenkilöön saadakseen **merkinnän tarvittavista järjestelyistä opiskelijarekisteriin.**
 - HUOM! **Erityisjärjestelyjen saaminen tentissä edellyttää merkinnän tekemistä.** Merkintä käsitellään luottamuksellisena ja sen näkevät vain tentinjärjestäjät.
 - Esteettömyysyhdyshenkilölle tulee **henkilökohtaisesti** toimittaa hakemus sekä sen liitteenä jäljennös asiantuntijalausunnosta (lääkärintodistus tai vastaava), josta selviää erityisjärjestelyiden tarve ja syy. Erityisjärjestelyt tenteissä -hakemus löytyy POPista (POP > Opiskelu > [Lomakkeet](#)).
 - Opiskelijarekisteriin on määritelty seuraavat erityisjärjestelyt:
 - lisäaika; mahdollisuus käyttää tenteissä yhden tunnin lisäaika
 - tietokone; mahdollisuus tietokoneen käyttöön tentissä
 - oma_tila; opiskelijalle on mahdollisuuksien mukaan annettava mahdollisuus tehdä tentti rauhallisessa tilassa (esim. tenttiakvaariossa)
 - muu; opiskelijalle on myönnetty joku muu erityisjärjestely, josta esteettömyysyhdyshenkilö sekä opiskelija itse tietävät enemmän
- **ilmoittaa myönnettyistä erityisjärjestelyistä tentinjärjestäjälle** viimeistään kaksi viikkoa (10 arkipäivää) ennen tenttiä.
 - Tentinjärjestäjä voi tarkistaa myönnettyt erityisjärjestelyt ROCKista Raportit -välilehden Tenttiraportit -sivulta. Erityisjärjestelyt vaativat aina opiskelijan oman aktivoitumisen ja pelkän merkinnän perusteella erityisjärjestelyihin ei tarvitse ryhtyä.

- Tiedekunta (kesäaikana Opiskelijapalvelut) vastaa erityisjärjestelyjen toteuttamisesta. Järjestelyiden tekeminen ei aiheuta merkittäviä kustannuksia. Mahdolliset kustannukset maksetaan Opiskelijapalveluiden määrärahoista.
- Tentiakvaariota voi hyödyntää erityisjärjestelyjen toteuttamisessa
 - TTY:n tenttiakvaario (PC201E) sijaitsee Päätalon toisessa kerroksessa IT-Helpdeskin yhteydessä. Tentiakvaariossa on kymmenen tietokonetta sekä tallentava kameravalvonta. Tietokoneilta on rajoitettu verkkoyhteys tenttipalvelimelle sekä tulostimelle.
 - erilaiset tietokonetentit tai tenttiin vastaaminen tietokoneen avustuksella: kysymykset voidaan toimittaa opiskelijalle joko tenttiakvaariosovelluksen kautta tai paperilla
 - rauhallinen tenttitila: tenttiakvaariossa on myös mahdollista tehdä normaali paperitentti ilman tietokonetta, jolloin kymmenpaikkainen tila mahdollistaa rauhallisen ympäristön.

Järjestelyllä pyritään takamaan kaikille opiskelijoille yhdenvertainen kohtelu ja mahdollistaa opiskelijalle asiantuntijalausuntojen esittäminen vain kertaalleen ja vain yhteen paikkaan (tentinjärjestäjille lausuntoja ei tarvitse esittää ts. tentinjärjestäjä saa tarvitsemansa tiedon ROCKista). Keskitetty erityisjärjestelyjen myöntäminen mahdollistaa myös erityisjärjestelyjä tarvitsevien opiskelijamäärien hahmottamisen entistä paremmin.

TTY:n tenttiohjesääntö sisältää TTY:n tutkintosäännön 41 § toisessa momentissa mainitut tarkemmat määräykset tenttien järjestämisestä. Tenttiohjesääntö koskee Tampereen teknillisellä yliopistolla järjestettäviä tenttijärjestyksen mukaisia tenttitilaisuuksia ja soveltuvin osin muita niihin rinnastettavia kuulustelutilaisuuksia. Tenttiohjesäännön 5 § määrittää tentinjärjestäjän vastaamaan yksilöllisten tarpeiden mukaisista erityisjärjestelyistä tenttijän ollessa pysyvästi tai tilapäisesti esteellinen.

Erityisjärjestelyt kypsyysnäytteessä

Kypsyysnäytteeseen liittyvissä erityisjärjestelyjen tarpeissa opiskelija ottaa yhteyttä ensisijaisesti kypsyysnäytteen tarkastajaan.

- Esimerkiksi lukivaikeus otetaan huomioon kypsyysnäytteen kielentarkastuksessa. Opiskelija toimittaa tarkastajalle/kielentarkastajalle kopion lukitodistuksesta. Tällöin tarkastuksessa käytetään lievennettyjä kielentarkastuskriteerejä.

Tiedotus ja koulutus

Esteettömyyssuunnitelma on ensisijainen tietolähde siitä, miten esteettömyyttä TTY:ssä toteutetaan. Esteettömyyssuunnitelman tueksi TTY:ssä järjestetään koulutuksia sekä erilaisia infotilaisuuksia:

- erilaiset koulutuspäivät
 - hyvinvointiviikolla järjestettävä Kohti esteetöntä opetusta -koulutuspäivä henkilökunnalle
 - koulutukset koskien erilaisia yksittäisiä oppimisvaikeuksia (esim. lukivaikeus, Asperger)
- esteettömyysyhdyshenkilö osallistuu moniin eri tilaisuuksiin
 - mm. tutor-messut, opintosuunnistus ja muut TTY:n tapahtumat
 - osallistuu aktiivisesti eri toimijoiden järjestämiin tapahtumiin (esim. ESOK-hankkeen tapahtumat ja jatko-organisointi, KYKY-hanke)

- o huolehtii uuden, ajantasaisen tiedon jakamisesta eteenpäin TTY:n henkilökunnalle ja opiskelijoille.
- opettajien pedagogisessa koulutuksessa tutustutaan oppimisen erityiskysymyksiin (kuten monikulttuurisuus, oppimis- ja lukivaikeudet).

Koulutusten lisäksi tietoa esteettömyydestä on kerätty POPiin (POP > Opiskelu > sekä [Opiskelutaidot ja hyvinvointi](#) että Opiskelijan palvelut > [Esteetön opiskelu](#)) ja Tutkaan (Tutka > Opetus > Opiskelijoiden ohjaus > [Esteettömyys](#)).

Sähköiset palvelut ja www-sivut

Sähköisten palveluiden ja www-sivujen esteet eivät aina ole kovin helposti havaittavissa, mutta niiden poistaminen on sitäkin tärkeämpää nykyisessä tietoyhteiskunnassa. Verkkopalveluissa saavutettavuus on tietoisia päätöksiä ja valintoja niin suunnittelussa kuin kehittämisessä. Huomioitavaa on, että edes erilaiset verkkopalveluiden kehittämisen työkalut tai valmiiden ratkaisuiden tilaaminen ulkopuolisilta eivät automaattisesti takaa saavutettavaa lopputulosta.

Verkkopalveluiden suunnittelussa on otettava huomioon erilaiset ihmiset. Esimerkiksi TTY:ssä ilmoittautumiset lukuvuodelle, opintojaksoille ja tenttiin tapahtuvat sähköisesti, jolloin on erityisen tärkeää, että verkkopalvelut ovat kaikkien saavutettavissa. Saavutettavat verkkopalvelut ovat erityisen tärkeitä TTY:ssä opiskeleville ja työskenteleville

- sokeille ja näkövammaisille (teknisellä puolella on huomioitava erityisesti värisokeus, puna-vihersokeus),
- kuulovammaisille,
- autismin kirjoon kuuluville henkilöille,
- erilaisista oppimisvaikeuksista kärsiville,
- epileptikoille sekä
- CP-vammaisille.
- Satunnaisesti henkilökunnan tai opiskelijoiden joukosta voi löytyä myös erilaisia aivoverenkierron tai muistin häiriöistä kärsiviä.

Kaikki ja erityisesti edellä mainitut hyötyvät, kun verkkopalvelut ovat selkokielisiä, loogisia ja skaalatuvia. Verkkopalveluiden tulee olla saavutettavia erilaisilla ruudunluku- ja suurentajaohjelmilla, mutta yhtälailla myös erilaisilla hiiriratkaisuilla (painikkeet, ääniohjaus, virtuaalinäppäimistö).

TTY:ssä on käytössä yli 20 erilaista verkkopalvelua, joista opiskelijat käyttävät ainakin viittä. Opiskelijoiden verkkopalveluilla tarkoitetaan tässä yhteydessä erityisesti opiskeluun liittyviä Moodle -oppimisympäristöä, verkko- ja intranet-sivuja (POP, julkiset sivut, hakuinfo) sekä opiskelua tukevia verkkopalveluita (HOPS, opinto-opas, tenttiakvaario). Koska verkkopalveluita on näinkin monta, jokaisen käsittelemistä yksittäin esteettömyyssuunnitelmassa ei koeta tarpeelliseksi. Verkkopalveluiden määrittelydokumentteihin on kirjattu palveluissa huomioon otetut saavutettavuusmäärät.

Yleisesti TTY:n verkkopalveluiden kehittämisessä kiinnitetään erityistä huomiota verkkopalvelun käytettävyyden ja saavutettavuuden varmistamiseen. Verkkopalveluiden suunnittelussa pyritään tunnistamaan eri käyttäjien, käyttötilanteiden ja päätelaitteiden asettamat reunaehdot ja vaatimukset. Lisäksi hyödynnetään julkishallinnon suosituksia ja standardeja. Näistä keskeisimpiä ovat Julkisen hallinnon tietohallinnon neuvottelukunnan tuottama Julkishallinnon verkkopalvelun suunnittelun ja

toteuttamisen periaatteet, JHS 129, ja erityisesti sen liite 4, johon koottu käytettävyyden kehittämisen menetelmiä. Julkishallinnon metatietotarpeita varten on tehty suositus JHS 143, asiakirjojen kuvailun ja hallinnan metatiedot, joka on käyttökelpoinen myös verkkopalvelun metatietoja suunniteltaessa.

Verkkopalveluissa pyritään myös noudattamaan World Wide Web (W3C) -konsortion Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) suosituksia, erityisesti WCAG:n uudempaa 2.0 versiota.

Tilat ja fyysinen ympäristö

Yliopiston tiloissa tulee ottaa huomioon niin liikkumiseen, näkemiseen kuin kuulemiseenkin vaikuttavat esteet:

- kulkuyhteyksien tulee olla esteettömät sisällä ja ulkona
- pysäköintipaikkoja tulee olla riittävästi ja niiltä tulee olla hyvät kulkuyhteydet
- erilaisten tilojen tulee olla esteettömiä (WC-tilat, kokoontumistilat, luentosalit)
- opasteiden tulee olla selkeitä, helposti luettavia ja hyvin valaistuja
- sisäpintojen materiaalit ja värit on otettava huomioon suunniteltaessa esteetöntä ympäristöä
- kalusteiden ja varusteiden tulee soveltua kaikkien käyttöön
- valaistuksen ja akustiikan tulee olla riittävä; valaistuksen tulee korostaa kontrastivaikutusta sekä toistaa hyvin värejä. Valaistus ei saa häikäistä. Riittävä akustiikka saavutetaan vähentämällä melua ja kaikua sekä huolehtimalla riittävästä äänentoistosta esimerkiksi laitteiden avulla.

Esteettömyyssuunnitelmatyön yhteydessä vuonna 2006 TTY:ssä toteutettiin sekä esteettömyystutkimus että rakennusten pohjakuvat esteettömyyden näkökulmasta. Esteettömyystutkimus sisältää havaintoja rakennetusta ympäristöstä sekä tilajärjestelyistä. Asiantuntijana näiden laadinnassa toimi Arkkitehtitoimisto Lasse Kosunen Oy. Alkuperäiset dokumentit ovat luettavissa Tutkassa (TUTKA > Kehittäminen > Yliopiston strategia > [Esteettömyyssuunnitelma](#)).

Esteettömyyssuunnitelman päivityksen yhteydessä ei nähty tarpeelliseksi uudistaa edellä mainittuja tutkimuksia. Tutkimuksessa havaittuihin puutteisiin on osin jo reagoitu, mutta tutkimus antaa edelleen pohjaa myös tuleville rakennetun ympäristön muutoksille.

TTY:ltä aikaisemmassa esteettömyyssuunnitelmassa puuttuneet autojen invapaikat on nyt rakennettu luonteille sisäänkäynneille ja invataksien ajomahdollisuudet on varmistettu. Myös salinvarausjärjestelmää on uudistettu ja järjestelmän kautta on nykyään saatavilla tietoa myös salin varustuksesta.

Uusia epäkohtia havaittaessa ne otetaan huomioon viimeistään tulevien korjausten ja remonttien yhteydessä. Jatkossa tulee muistaa edelleen kiinnittää huomiota siihen, että TTY:n opastejärjestelmä soveltuu myös liikuntaesteisille sekä näkö- ja kuulorajoitteisille. Uusia kalusteita hankittaessa on huomioitava myös pyörätuolilla liikkuvat (esim. vaatenaulakot, kortinlukijalaitteet sekä palvelutiskit istuinkorkeudelta saavutettaviksi). Valaistuksen ja akustiikan suunnittelussa esteettömyysnäkökulma huomioidaan. Jatkossa induktiosilmukoita (huonokuuloisten apuväline, joka on usein kytketty suoraan äänentoistojärjestelmään) tullaan lisäämään; tällä hetkellä TTY:llä on sekä liikuteltava että yksi kiinteä induktiosilmukka.

4. Toimenpidesuunnitelma 2012–2014

Esteettömyystyö voidaan jakaa vuosittain toistuviin tehtäviin ja erityisiin vuosikohtaisiin kehittämisalueisiin. Vuosittain toistuvat tehtävät ovat pysyviä ja edellytys esteettömyystoiminnalle TTY:ssä:

Opiskelijapalveluissa toimivan esteettömyysyhdyshenkilön tehtäviin kuuluvat:

- opiskelijoiden vastaanotto ja erityisjärjestelyiden myöntäminen
- neuvontapalvelut (sis. POPin ja Tutkan sivut) sekä opiskelijoille että opettajille
- esteettömyystyön ohjaaminen ja kehittäminen
- TTY:n henkilökunnan esteettömyyskoulutusten koordinointi sekä kouluttaminen
- osallistuminen kansalliseen yhteistyöhön
- esteettömyystyön toteutumisen seuranta (yhdessä Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustoimikunnan kanssa)
- osallistuminen Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustoimikunnan toimintaan

Tilapalveluissa huolehditaan vuosittain, että kun uusia epäkohtia rakennetussa ympäristössä, kalusteissa tai opasteissa huomataan, epäkohdat korjataan viimeistään tulevien korjausten ja remonttien yhteydessä. Tarvittaessa Tilapalvelut voivat määritellä korjaustarpeen kiireelliseksi.

Vuosi 2012

- Opiskelijapalvelut aloittavat työn riittävien esteettömyystasojen määrittämiseksi yliopistoon (TTY:n sisäisesti), jotta yhtenäisten tilajärjestelyiden, verkkoympäristöjen ja muiden erityisjärjestelyiden toteuttaminen kaikkialla yliopistossa olisi mahdollista entistä tasavertaisemmin.
- Määritellään entistä tarkemmin, millaisia erityisjärjestelyitä voidaan myöntää milloinkin sekä millaisia todistuksia milloinkin tarvitaan.
- Selvitetään tarvetta tehdä (ja tehdään) esteettömyysopas perustuen opettajien ja opiskelijoiden toiveisiin.
- Tehdään jo olemassa olevat esteettömyyspalvelut näkyviksi ja saavutettaviksi myös kansainvälisille opiskelijoille (mm. englanninkielinen tiedotus). Pohditaan tarkemmin, mitä esteettömyys kv-opiskelijoille tarkoittaa.
- Toteutetaan kevyt kartoitus siitä, tarvitaanko TTY:lle laitteita, apuvälineitä, ohjelmia, yms. erityistarpeiden huomioimiseksi.
- Varmistetaan, että oviautomaatikka on riittävää ja että rakennuksiin on esteetön sisään- ja uloskäynti. (Tilapalvelut)

Vuosi 2013

- Lisätään esteettömyys TTY:n strategiaan.
- Suunnitellaan uusia esteettömyysratkaisuja, jotka hyödyttävät mahdollisimman suurta osaa opiskelijajoukosta. Todennäköistä on, että tulevaisuudessa myös TTY:ssä esteettömyys-palveluiden tarvitsijoiden määrä kasvaa.
- Määritellään, miten esteettömyysasioita halutaan seurata tilastoinnin avulla.
- Toteutetaan kysely esteettömyyden toteutumisesta TTY:ssä sekä opettajille että opiskelijoille.
- Asennetaan induktiosilmukat TTY:n suurimpiin saleihin (Tilapalvelut)

Vuosi 2014

- Päivitetään esteettömyyssuunnitelma. Päivityksen yhteydessä pohditaan fyysisen ympäristön esteettömyystutkimuksen (sisältäen rakennusten pohjakuvat) uusimisen tarpeellisuutta.

Yhteistyötahot

TTY:n toiminnasta vastaavat

- Opiskelijapalvelut
- Tilapalvelut

TTY:n sisäiset yhteistyötahot:

- Viestintä -yksikkö
- TTTY
- Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustoimikunta

TTY:n ulkoiset yhteistyötahot:

- ESOK -verkosto, Campus Conexus II (sekä aiemmat Campus Conexus ja Kyky) -hanke sekä muiden korkeakoulujen esteettömyyshenkilöstö ja opintopsykologit
- YTHS
- Tampereen alueen toimijat: Opinverstas, Autismisäätiö, Kynnys ry, yms.

5. Lue lisää (Lähteet)

Esteetön opiskelu korkea-asteen oppilaitoksissa – ESOK-hanke

- Esteetön opiskelu korkea-asteen oppilaitoksissa -hankkeen (www) tavoitteena on ollut korkea-asteen opetuksen ja opiskelun fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen esteettömyyden kehittäminen siten, että jokainen voi ominaisuuksistaan riippumatta opiskella yhdenvertaisesti muiden kanssa.
- Esteetön opiskelijavalinta -suositus ja -opas
- Korkeakoulujen tietojärjestelmien esteettömyydestä
<http://www.esok.fi>

Julkisen hallinnon tietohallinnon neuvottelukunta. JHS 129 Julkishallinnon verkkopalvelun suunnittelun ja toteuttamisen periaatteet (2005/2010) ja JHS 143 Asiakirjojen kuvailun ja hallinnan metatiedot (2004/2006).

- <http://www.jhs-suositukset.fi>

Jäntti, Jonna & Kanto-Ronkanen, Anne (toimittanut). 2010. Esteetön opintopolku korkeakoulutuksessa. Kuopio, Savonia-ammattikorkeakoulu. 111s.

- Savonia -ammattikorkeakoulun julkaisema Esteetön opintopolku korkeakoulutuksessa -teos (pdf) sisältää artikkeleita Esteetön opintopolku työelämään -projektin toiminnasta. Artikkeleissa käsitellään opiskelijan opintopolun esteettömyyden edistämiseksi tehtyjä käytännönläheisiä toimenpiteitä.
http://portal.savonia.fi/pdf/julkaisutoiminta/esteeton_net.pdf

Korpela, Jukka K. 2003. Www-sivut jokaiselle sopiviksi. Esteettömien verkkosivujen tekemisen opas kaikille tekijöille ja teettäjiille. Helsinki, TIEKE Tietoyhteiskunnan kehittämiskeskus ry. 40s.

- Opas (pdf) käsittelee sitä, miten verkkosivut saadaan mahdollisimman hyvin kaikkien ihmisten käytettäviksi. Opas on tarkoitettu ensisijaisesti verkkosivujen tekijöille, mutta myös teettäjien on hyvä olla perillä verkkosivujen esteettömyyden tuomista hyödyistä.
http://www.tieke.fi/julkaisut/opaat_yrityksille/esteettomyysopas/

Laaksonen, Elina. 2005. Esteetön opiskelu yliopistoissa. Opetusministeriön julkaisuja 2005:6. 56s.

- Opetusministeriön julkaisu Esteetön opiskelu yliopistoissa (pdf) kartoittaa esteettömyyden toteutumista ja siihen liittyviä ongelmia yliopisto-opiskelussa ja yliopistojen muussa toiminnassa.
http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2005/liitteet/opm_297_opm06.pdf?lang=fi

Lait, asetukset ja säädökset

- Suomen perustuslaki 11.6.1999/731
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>
- Yhdenvertaisuuslaki 20.1.2004/21
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040021>
- YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus 13.12.2006
<http://www.un.org/disabilities>
- Rikoslaki 19.12.1889/39
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>

- Opetustoimen lainsäädäntö
Kahri, Kristiina (toimittanut). 2011. Opetustoimen lainsäädäntö 2011. Helsinki, Talentum Media Oy.
- Maankäyttö- ja rakennuslaki 5.2.1999/132
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990132>
- Maankäyttö- ja rakennusasetus 10.9.1999/895
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990895>
- Suomen rakentamismääräyskokoelma
<http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=394585&lan=FI>

Lukkari, Heli & Saarivaara, Milla. 2011. Ohjauksen toimenpidesuunnitelma. Ohjauksen kehittämisryhmän työ. Tampere, Tampereen teknillinen yliopisto. 9s.

- Raportissa keskitytään kuvaamaan lyhyesti, millaisia kehittämisideoita on toteutettu tai aloitettu vuoden 2010 aikana. Lisäksi kuvaillaan ohjauksen kehittämisryhmän työtä ja työryhmän laatima ohjauksen toimenpidesuunnitelma tuleville vuosille.

Nykänen, Ossi & Tervakari, Anne-Maritta (käännös, koordinaatio ja editointi). 2011. Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) 2.0. Virallinen suomenkielinen käännös. Tampere, Tampereen teknillinen yliopisto, Hypermedialaboratorio & W3C Suomen toimisto.

- <http://www.w3.org/Translations/WCAG20-fi/>

Nyman, Anne & Westermarck (toimittanut). 2010. Esteetön korkeakouluopiskelu. Ammattikorkeakoulut ja yliopistot. Helsinki, Opetushallitus. 249s.

- Opetushallituksen Esteetön korkeakouluopiskelu -opas (pdf) on tehty auttamaan vammaisia ja erilaisia oppijoita korkeakouluopintojen suunnittelu vaiheessa. Oppaassa on tietoa yhdenvertaisuudesta ja erityis- ja opiskelujärjestelyistä sekä kotimaassa että ulkomailla.
http://www02.oph.fi/koulutusoppaat/Esteeton_opas.pdf

Tampereen teknillinen yliopisto. 2010. TTY – teknologian tiennäyttävä. Tampereen teknillisen yliopiston strategia 2010–2013. Tampere, Tampereen teknillinen yliopisto. 13s. (pdf)

- https://www.tut.fi/idcprod/groups/sg_staff_news/@1102/@news/documents/liit/p006934.pdf

Älli, Sami & Kara, Henna. 2009. Saavutettavuus verkkopalveluissa. Itseopiskelumateriaali. Helsinki, Papunet -verkkopalveluyksikkö & Selkokeskus. 34s.

- Opas (pdf) käsittelee internetin ja verkkopalveluiden saavutettavuutta. Kohderyhmäksi on määritelty verkkopalveluista vastaavat ja sisällöntuottajat, eivät verkkopalveluista teknisesti vastaavat tai niitä kehittävät henkilöt.
<http://papunet.net/yksikko/fileadmin/tiedostot/muut/saavutettavuus.pdf>